

Onderzoek
Strategie Summit
Energie & Utilities

54events
A. Hak Construction
Juli 2019

**STRATEGIE
SUMMIT**
ENERGIE & UTILITIES

Realisatie van de energietransitie

Voorwoord

Het op 28 juni gepresenteerde Klimaatakkoord is het resultaat van maandenlange onderhandelingen over doelen en sectorale afspraken. Nu gaat het aankomen op de uitvoering: de realisatie van de energietransitie.

Een goed moment om met de deelnemers aan de jaarlijkse Strategie Summit Energie & Utilities de blik vooruit te werpen. Wat is de stand van zaken, wat zijn de successen? Welke knelpunten zien managers en bestuurder voor de komende vijf jaar? Welke oplossingsrichtingen gaan helpen bij de realisatie van de energietransitie?

Van de ruim 350 bestuurders die de afgelopen 10 jaar de Summit hebben bezocht, hebben 60 meegewerkt aan dit onderzoek. De uitkomsten daarvan zijn samengevat in dit rapport.

De Strategie Summit Energie & Utilities bestaat 10 jaar. Tijdens deze besloten 24 uren bijeenkomsten in landgoed Duin & Kruidberg komen kopstukken en opinieleiders uit de gehele keten bij elkaar om zich te buigen over de uitdagingen waar de sector voor staat.

In deze 10 jaar is de vaste kern van deelnemers aan de Summit gegroeid. Naast energiebedrijven en netwerkpartijen zijn nu ook de industrie, de overheid in al haar lagen, de financiële sector en natuurlijk verschillende NGO's betrokken bij de bijeenkomst.

Hoewel de uitkomsten van dit onderzoek niet representatief zijn voor het totale bedrijfsleven, is het goed de visie van vooral koplopers uit diverse sectoren te delen en adviezen ter harte te nemen.

Namens de Strategie Summit Energie & Utilities

Jan Schipper
A. Hak Construction

Fedde van der Woude
54Events

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Samenvatting	4
1. Inleiding	5
2. Klimaatbeleid	7
3. Klimaatbeleid binnen de eigen organisatie	9
4. Klimaatbeleid binnen de sector	14
5. Arbeidsmarkt	16
6. Innovatie	19
7. Conclusies	21
Partners	23

Colofon

Dit onderzoeksrapport is uitgevoerd op initiatief van A. Hak Construction en 54events, organisator van de jaarlijkse Strategie Summit Energie & Utilities. Op basis van een online enquête en telefonische interviews is de inhoud van dit rapport tot stand gekomen. Aan de inhoud kunnen geen rechten worden ontleend. Deze publicatie is beschermd door het auteursrecht. Overname van gedeelten van de inhoud is toegestaan, mits voorzien van de bronvermelding 'Onderzoeksrapport Realisatie van de energietransitie van de Strategie Summit Energie & Utilities 2019'.

Samenstelling en redactie:
SMC2 Energie & Transitie, Siebe Schootstra

54events BV
Amerlandseweg 3
3621 ZC Breukelen

Internet: <https://54events.nl>
© 2019, 54events

Samenvatting

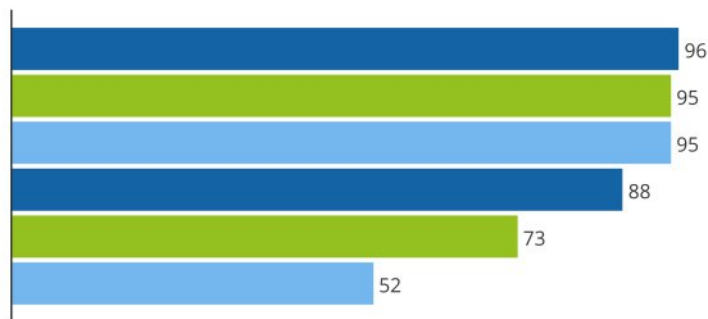
Dit onderzoeksrapport omvat de uitkomsten van een enquête gehouden onder bestuurders en beleidsmakers uit het bedrijfsleven, van de overheid en van NGO's. Het onderzoek richt zich op de vraag wat de verwachtingen zijn voor de realisatie van de energietransitie op de termijn van 2 tot 5 jaar. De enquête is voorgelegd aan deelnemers van de jaarlijkse Strategie Summit Energie & Utilities. Ruim 60 deelnemers hebben hun visie en standpunten gedeeld.

De enquête is voorgelegd in de tweede helft van juni 2019. De verschijning van de resultaten valt samen met de presentatie van het Klimaatakkoord. Veel van de deelnemers aan de Strategie Summit Energie & Transitie zijn direct of indirect betrokken bij de vorming van het klimaatbeleid. Juist daarom is het interessant om de visie en standpunten van deze groep onder de loop te nemen.

Hoe betrokken zijn bestuurders en beslissers bij het klimaatbeleid?

SSEU 2019 (%)

- Redelijk tot goed op de hoogte met ontwikkeld klimaatbeleid
- Klimaatbeleid is een kans in plaats van alleen een bedreiging
- Klimaatverandering staat op 1 of in de top 5 van de prioriteiten
- Wil koploper zijn m.b.t. klimaatbeleid of is dat al
- Klimaatbeleid is van zeer grote invloed op de ondernemingsstrategie
- Voert klimaatbeleid als onderdeel van de ondernemingsstrategie

Gemaakt met Localfocus

Liggen we op koers richting 'Parijs'

De betrokkenheid bij klimaatbeleid en de energietransitie is onder deelnemers aan de enquête groot. Het onderwerp is van invloed op de strategie en staat daarom hoog op de agenda. De meerderheid van de deelnemers voert een actief beleid, zichtbaar in meerdere onderdelen van de bedrijfsvoering. Het gaat dan om energie-efficiëntie, duurzaam opwekken, CO₂-reductie, procesoptimalisatie en circulariteit. Ruim de helft beoordeelt de resultaten van eigen inspanningen voldoende tot en met zeer goed.

Tegelijk zijn respondenten kritisch ten aanzien van het nationale klimaatbeleid en de vraag in hoeverre Nederland op koers ligt 'richting Parijs'. Het gaat dan om de doelen voor CO₂-reductie van 49% in 2030 t.o.v. 1990 en 95% in 2050, met het streven de wereldwijde temperatuurstijging onder de 1,5 gr. C. te houden. Minder dan een derde noemt het voorgenomen Klimaatakkoord een krachtig en ambitieus vertrekpunt, met langjarig houvast. Maar, meer dan de helft vindt dat het klimaatbeleid onvoldoende houvast biedt om de ondernemingsstrategie mee op te lijnen en ziet als het om de uitvoering gaat nog veel onzekerheden.

Wat moet beter?

Driekwart van de bestuurders en beleidsmakers vraagt om een standvastig overheidsbeleid, met zekerheid voor de lange termijn. Ongeveer de helft vraagt om meer ruimte en financiële steun voor innovatie. Meer dan een derde kiest voor de mogelijkheid van een marktbrede CO₂-beprijzing voor

"Het Klimaatakkoord stelt de CO2 tonnenjacht centraal, daarmee wat het kost en wie de rekening betaalt."

De vraag zou volgens mij moeten zijn: wat voor economie willen we hebben in 2030 en 2050. Voor een biobased, circulaire economie heeft ons land een fantastische uitgangspositie en vanuit het buitenland wordt daar likkebaardend naar gekeken. Laten we deze kansen alsjeblieft centraal stellen."

Marcel Galjee - Nouryon

"De klimaatcrisis vraagt om een volledige herziening van ons industrieel complex"

alle sectoren, in EU-verband. Ongeveer een kwart dringt aan op het behoud van een level playing field in internationaal verband.

Naast nationaal beleid bestaan ook factoren die meer direct voelbaar zijn voor betrokken bedrijven en instellingen. De krapte op de arbeidsmarkt is daarbij een belangrijk onderwerp. De helft van de respondenten heeft openstaande vacatures, tot 5 procent op de totale organisatieomvang. Voor een op de zes is dat meer dan 10 procent. Een meerderheid verwacht dat deze aantallen gaan toenemen, onder andere door vergrijzing, waarmee ook nog eens kostbare praktijkervaring verdwijnt.

Bestuurders noemen als belangrijkste bedreiging voor de realisatie van de energietransitie de situatie op de arbeidsmarkt. Met de structurele krapte en een verwachte toename daarvan is personeelstekort een vertragende factor. Dit probleem overstijgt individuele bedrijven; een groeiende vraag vanuit de markt die niet beantwoord kan worden blokkeert de transitie.

Behalve het intensiveren van opleidingstrajecten en verbreden van wervingsactiviteiten, zoeken de bestuurders en beleidsmakers het in automatisering, digitalisering en in technische innovatie en voor sommige sectoren, in industrialisatie.

Waar liggen de kansen

Innovatie is een sleutelwoord van de energietransitie. Een ruime meerderheid ziet innovatie van groot tot zeer groot belang voor de continuïteit en winstgevendheid van de onderneming. Grote verwachtingen heeft men van warmtenetten, intelligente elektriciteitsnetten met opslagfaciliteit en elektrificatie van industriële processen. Ook de inzet van waterstof als energiedrager scoort hoog in de verwachtingen, naast optimalisatie van bedrijfsprocessen en bijvoorbeeld circulariteit.

Klimaatakkoord is een tussenstation

Dit onderzoek geeft weer hoe de koplopers betrokken zijn bij klimaatbeleid en daadkracht tonen in de energietransitie. Maar het klimaatakkoord is in dat opzicht een tussenstation voor politieke afwegingen. Binnen gestelde kaders is verdere concretisering nodig met heldere keuzes die de onderhandelingen aan de klimaattafels weerspiegelen. De plannen zijn goed, maar voor de realisatie van de energietransitie moet het beter.

Welke omvang heeft uw onderneming of organisatie

SSEU 2019

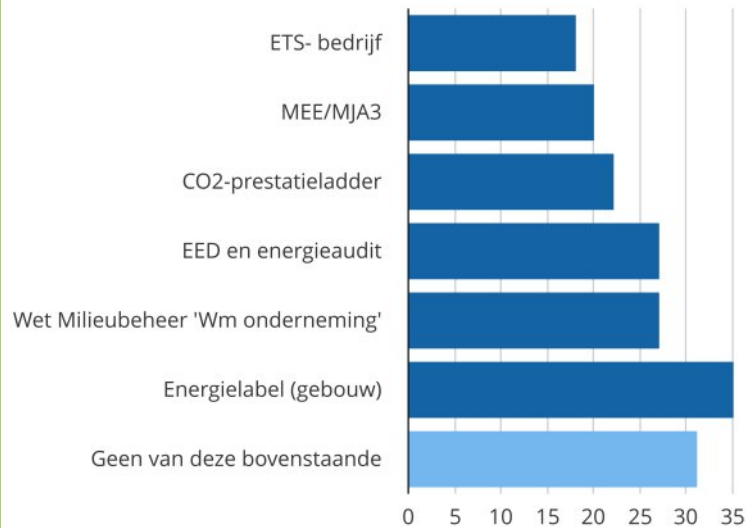
Kleinbedrijf Middenbedrijf Grootbedrijf

Gemaakt met Localfocus

Welke verplichtingen of convenanten gelden voor uw organisatie

SSEU 2019

Gemaakt met Localfocus

1. Inleiding

De groep deelnemers aan de jaarlijkse Strategie Summit Energie & Utilities is uitgegroeid tot een vertegenwoordiging van tal van sectoren. Deze bestuurders, beslissers en beleidsmakers uit het bedrijfsleven, van de overheid en van NGO's zijn allen doordrongen van het belang van klimaatbeleid en het versnellen van de energietransitie.

De in juni 2019 gehouden enquête geeft een inkijkje in de visie en de standpunten van de partijen die betrokken zijn bij de realisatie van de energietransitie. De partijen 'die het moeten doen' delen via dit onderzoek hun uitdagingen. Daarbij gaat het om bedreigingen, maar vooral ook om de kansen die de energietransitie biedt.

Bij het onderzoek ging het om de realisatie van de energietransitie en veel van de vragen gingen dan ook over de uitvoering, gericht aan de partijen die daarbij betrokken zijn. De vragenlijst is verzonden naar ca. 350 partijen en van ruim 60 zijn de reacties verwerkt. Respondenten hebben gemiddeld 16 minuten besteed aan de beantwoording van 38 vragen.

De respondenten vertegenwoordigen bedrijven en organisaties uit diverse sectoren, waaronder energie en energie-infrastructuur, technologie, chemie, bouw, mobiliteit en financiële dienstverlening. De omvang van organisaties blijkt gelijkmatig verdeeld over het grootbedrijf (37%), middenbedrijf (35%) en kleinbedrijf (28%).

Van de organisaties neemt 18% deel aan het EU ETS emissiehandelssysteem en is 20% deelnemer aan de MEE/MJA3 afspraken. Voor 27% is de EED met de energie audit van toepassing en is ook 27% een 'Wm-onderneming', waarop het Activiteitenbesluit en de per 1 juli ingetreden Informatieplicht van toepassing is. Iets minder dan een derde (31%) valt buiten genoemde categorieën. Van alle respondenten hanteert 22% de CO2-prestatieladder.

*"A Hak is als Partner betrokken bij de Strategie Summit Energie & Utilities. Naar aanleiding van de 2019 editie hadden wij behoefte aan verdieping rond een aantal thema's die impact hebben op de energietransitie, onder andere de krapte op de arbeidsmarkt. Samen met 54events is het initiatief genomen voor deze studie."
Jan Schipper - A. Hak*

"In het Klimaatakkoord ontbreekt een economische driver. Het moet niet gaan over wat het kost, maar waarin we gaan investeren om de beste te worden.

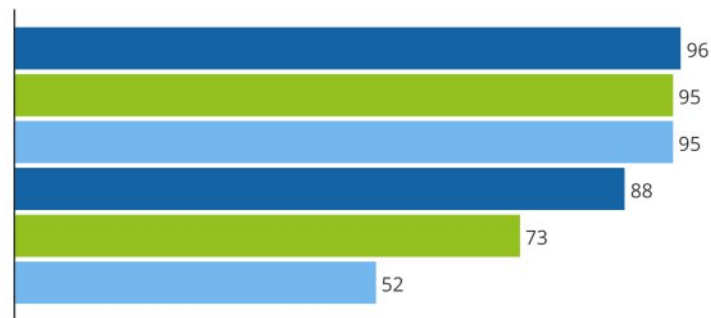
Geen subsidies, maar investeren in nieuwe verdienmodellen voor een nieuwe economie. Dan zijn voor de economie en emissiereductie grote stappen te maken."

Petrus Postma - BLOC

Hoe betrokken zijn bestuurders en beslissers bij het klimaatbeleid?

SSEU 2019 (%)

- Redelijk tot goed op de hoogte met ontwikkeld klimaatbeleid
- Klimaatbeleid is een kans in plaats van alleen een bedreiging
- Klimaatverandering staat op 1 of in de top 5 van de prioriteiten
- Wil koploper zijn m.b.t. klimaatbeleid of is dat al
- Klimaatbeleid is van zeer grote invloed op de ondernemingsstrategie
- Voert klimaatbeleid als onderdeel van de ondernemingsstrategie

Gemaakt met Localfocus

2. Klimaatbeleid

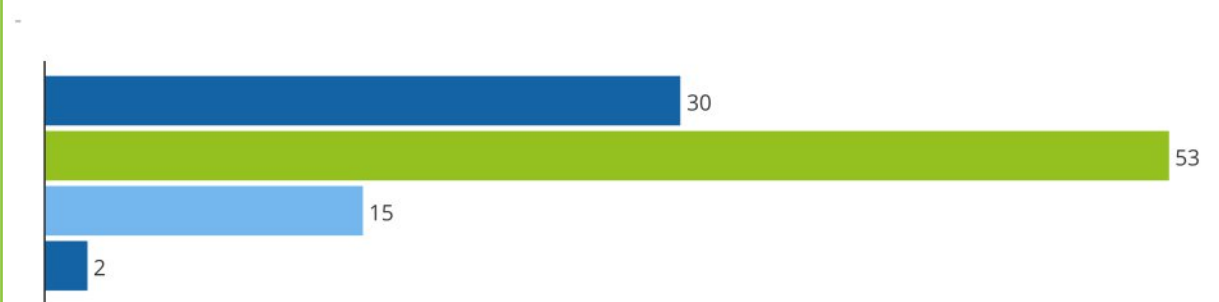
Het Nederlandse klimaatbeleid is aan bestuurstafels een veelbesproken onderwerp en de onderhandelingen over het Ontwerp Klimaatakkoord zijn nauwgezet gevolgd, door bedrijven, maar vooral ook door de brancheverenigingen en koepels van diverse sectoren.

Het overgrote deel van de respondenten (96%) zegt redelijk tot goed op de hoogte te zijn van de ontwikkelingen op het gebied van klimaatbeleid. Voor het beleid lijkt een groot draagvlak te bestaan bij de bestuurders en beleidsmakers. Voor alle deelnemers is de inhoud van het (ontwerp-) Klimaatakkoord van belang voor de eigen onderneming en bijna een derde ziet het akkoord als een krachtig en ambitieus vertrekpunt. Ruim de helft noemt het bereikte akkoord 'een knappe prestatie' maar mist duidelijkheid als het gaat om de uitvoering en vindt dat het akkoord onvoldoende houvast biedt om de eigen ondernemingsstrategie mee op te lijnen (53%). Een deel vraagt zich af of men kan rekenen op voldoende standvastig overheidsbeleid (15%). Slechts één respondent vindt het akkoord een 'papieren tijger'.

Hoe beoordeelt u het (voorlopig) Klimaatakkoord, welke stelling past het beste?

SSEU 2019 (%)

- Een krachtig en ambitieus vertrekpunt, geeft langjarig houvast voor mijn ondernemingsstrategie
- Een knappe prestatie met mooie ambities, maar met een hoop vraagpunten en met onvoldoende houvast
- Het geeft mij onvoldoende vertrouwen in een langjarig vaststaand beleid
- Het Klimaatakkoord is papieren tijger die langs ondemocratische weg tot stand is gekomen

Gemaakt met Localfocus

Bij welke verbeteringen is uw onderneming het meest gebaat?

SSEU 2019 (%)

Gemaakt met Localfocus

“Consistent overheidsbeleid en een level playing field op internationaal niveau zijn cruciaal”

Als het om de inhoud van het Klimaatakkoord gaat, denken bestuurders dat dit van zeer grote invloed kan zijn op de strategie, continuïteit, winstgevendheid en groei van de eigen onderneming (73%). Voor ruim een op de vijf is sprake van enige invloed (22%). Twee bestuurders vinden de invloed beperkt en eenmaal wordt gekozen voor vrijwel geen invloed.

Een voorbeeld is de industrie die voor hoge temperatuur warmte naar alternatieven voor aardgas moet omzien. Uitwisselen van warmte via lokale warmtenetten is een oplossing. Maar hoge kosten en risico's op leveringszekerheid kunnen een grote impact hebben op de bedrijfsvoering, zo wordt gezegd. 'De klimaatcrisis vraagt een volledige herziening van ons industrieel complex', schrijft een respondent. Meerdere deelnemers dringen aan op duidelijke keuzes ten aanzien van warmte, CCS(U), groen gas en 'Power to gaz'.

De Nederlandse overheid is in het verleden niet altijd een betrouwbare en bestendige partner gebleken als het gaat om klimaatbeleid. Gerommel aan de salderingsregeling voor zonnepanelen, aanpassingen aan de SDE+ regeling waardoor duurdere technieken weinig kans krijgen, fiscale arrangementen rond mobiliteit, de warmtewet; het lijstje met kritiekpunten van brancheverenigingen en bedrijven is lang.

Betrouwbare overheid

Gevraagd waar de bestuurders en beleidsmakers met betrekking tot het klimaatbeleid het meest mee geholpen zouden zijn, blijkt een schot voor open doel. Een standvastig overheidsbeleid wordt maar liefst door 75 procent van de respondenten aangevinkt. Met afstand tot het tweede meest genoemde verbeterpunt: subsidies voor innovaties en de onrendabele top van nieuwe technieken (48%). Maar ook een marktbrede CO2-beprijzing voor alle sectoren in EU-verband kan op veel support rekenen: 37% kiest voor deze mogelijkheid. Voor een nationale, marktbrede CO2 beprijzing voor alle sectoren wordt minder vaak gekozen (27%). Voor verdere versterking van het EU-ETS, bijvoorbeeld door aanscherping van benchmarks of het versneld wegnemen van rechten, kiest 20 procent.

Voor de bestuurders en beleidsmakers is CO2-beprijzing een vaak genoemd instrument. Als aanvulling op huidige beleid wordt een beprijzing van indirecte emissies genoemd. Door de scope 3 emissies (inkoop grondstoffen, diensten derden) te betrekken in beprijzing, wordt CO2-reductie binnen ketens gestimuleerd. Maar tegelijk dringt men wel aan het level playing field in internationaal verband intact te houden.

"Met beleid moet je niet alles vanaf het begin dicht willen regelen; er is flexibiliteit nodig en experimenteer ruimte."

"De partijen die dingen tot stand moeten brengen moet je vertrouwen geven, anders weet je zeker dat het niet gaat gebeuren."

Hans Coenen - Gasunie

3. Klimaatbeleid binnen de eigen organisatie

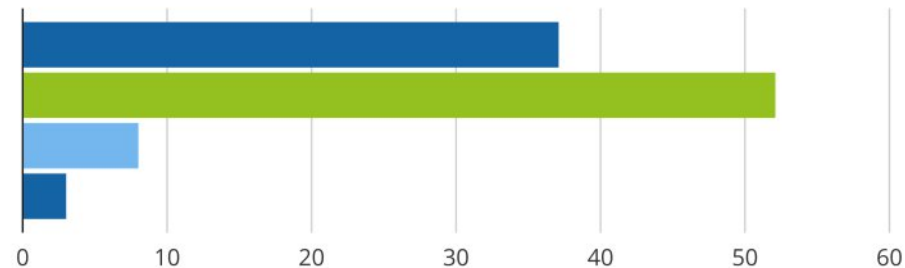
Het voeren van een actief klimaatbeleid is voor het overgrote deel van ondervraagde organisaties een onderdeel van de strategie. De helft van de ondervraagden zegt een eigen klimaatbeleid te hebben ontwikkeld en voor nog eens ruim een derde is het een speerpunt van de ondernemingsstrategie.

Dat klimaatbeleid wordt zichtbaar bij meerdere onderdelen van de bedrijfsvoering. Voor deze groep beslissers en bestuurders is energie-efficiëntie de meest genoemde activiteit, gevolgd door de inkoop van duurzame (hernieuwbare) energie. De derde plaats van meest genoemde activiteiten wordt ingenomen door opwekking van duurzame energie op eigen locatie(s). Ruim een op de tien respondenten geeft aan actief te zijn met CO₂-compensatie.

Voert u een eigen klimaatbeleid?

SSEU 2019 (%)

- Klimaatbeleid vormt bij ons een speerpunt van onze ondernemingsstrategie
- Wij hebben ons eigen klimaatbeleid ontwikkeld als onderdeel van onze strategie
- Wij volgen het klimaatbeleid dat onze sector heeft ontwikkeld
- Wij voeren geen actief klimaatbeleid

Gemaakt met Localfocus

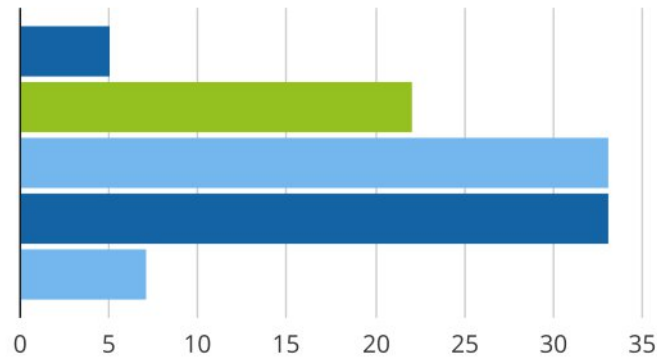
Voor ondernemingen die onderdeel vormen van industriële clusters zoals bij Rotterdam en de Eemshaven zal een ombouw plaatsvinden van het energiesysteem. Power to gas en gas to power levert flexibiliteit en maakt de uitwisseling van energie mogelijk. Bedrijven moeten hier samen in optrekken en zijn daarbij afhankelijk van de elektriciteitssector voor een duurzame energie-infrastructuur.

Hoe waardeert u de resultaten van uw inspanningen?

SSEU 2019 (%)

■ Zeer goed ■ Ruim voldoende ■ Voldoende
■ Matig tot voldoende ■ Ruim onvoldoende

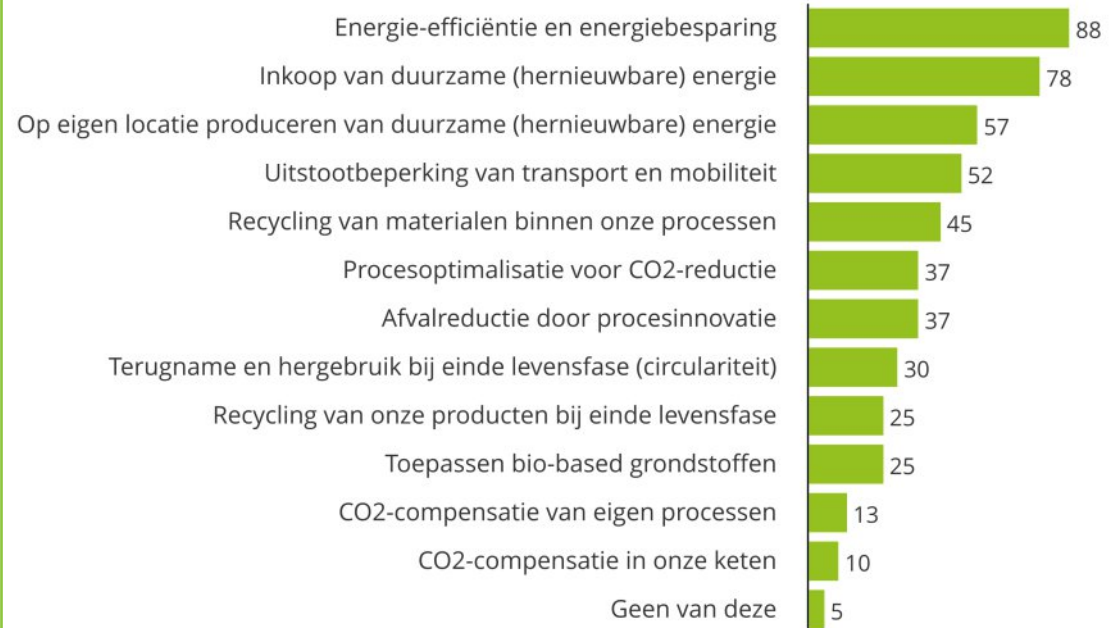
Gemaakt met Localfocus

Voor een aantal bedrijven is klimaatbeleid behalve onderdeel van de eigen strategie, tevens resultaat van hun bedrijfsmodel: bijvoorbeeld door de verkoop van duurzame producten en diensten. Hierbij wordt een breed scala aan activiteiten genoemd, variërend van zonne-energie tot digital precision farming. Maar ook advies aan vastgoedeigenaren over de energieprestatie van gebouwen, aanleg van warmtenetten, en bijvoorbeeld innovatieve technieken voor de productie van groene gassen.

Managers en beleidsmakers uit de groep deelnemers aan de Strategie Summit Energie & Utilities zijn vaker positief dan negatief over de resultaten van de inspanningen van eigen klimaatbeleid. Ruim een kwart waardeert de resultaten als ruim voldoende tot zeer goed.

Hoe is klimaatbeleid zichtbaar in uw bedrijfsvoering?

SSEU 2019 (meerdere antwoorden mogelijk)

Gemaakt met Localfocus

“De wetgeving blijft achter. Een sneller veranderende wetgeving kan onze resultaten vergroten”

Succesfactoren

Voor de groep bedrijven en organisaties die overwegend tevreden zijn over de resultaten van hun inspanningen van eigen klimaatbeleid is het interessant om te zien waaraan dat succes te danken is.

Een langjarig beleid en eerder gemaakte strategische keuzes blijkt de meest genoemde succesfactor. Ook vaak genoemd is de inzet van het eigen personeel. Opvallend is dat ondersteunende wet- en regelgeving als mede bepalend voor succes wordt gezien. Hierover schrijft een respondent: “De wetgeving blijft achter. Een sneller veranderende wetgeving kan onze resultaten vergroten.” In het verlengde daarvan wordt opgemerkt dat een goede lobby nodig is, om de directe beleidsbepalers te bereiken.

Waar zijn uw successen mede aan te danken?

SSEU 2019 (%)

Gemaakt met Localfocus

De invloed van de energieprijzen, inclusief energiebelasting, wordt niet als een factor van belang gezien. Respondenten die aangegeven hebben niet zo tevreden te zijn over de eigen successen, vinden die energieprijzen eveneens van ondergeschikt belang. Voor deze groep is het juist het onduidelijke en niet standvastige overheidsbeleid de meest genoemde reden voor de achterblijvende resultaten. Een deel van deze groep spreekt zelfs van tegenwerkende wet- en regelgeving.

Wil je grote dingen tot stand brengen, dan is het heel belangrijk dat we het organiseren vanuit de hele keten.

Zodat partijen in die keten parallel aan elkaar ontwikkelingen kunnen realiseren.

Hans Coenen - Gasunie

Aanbestedingregels zijn een goed voorbeeld van regelgeving die frustrereert. Het aansturen op concurrentie in de aanbesteding staat samenwerking in de weg. Een lage prijs laat geen ruimte aan innovatie. Dit bemoeilijkt ketenintegratie; want juist door samenwerking is veel aan efficiëntie te winnen.

Een andere beperkende factor voor het boeken van resultaten met eigen klimaatbeleid is het gebrek aan financieringsmogelijkheden, mede gekoppeld aan onduidelijke regelgeving. Gebrek aan duidelijkheid voor de lange termijn is fnuikend voor investeringen. Daarbij wordt ook genoemd dat het zeer lastig is om de risico's voor de lange termijn in te schatten. Tegelijk wordt aangegeven dat wel sprake is van verbetering van deze factoren; het beeld is minder negatief dan enkele jaren geleden en volgens een respondent is sprake van een versnelling van benodigde verandering.

Waar is het uitblijven van succes aan te wijzen?

SSEU 2019 (%)

Gemaakt met Localfocus

Hoe zijn de plannen in uw sector ontwikkeld, mede in het licht van de 'Parijs'-doelen

SSEU 2019 (%)

Gemaakt met Localfocus

**“Wij lopen op wereldniveau
4-6 jaar vóór op onze
concurrenten”**

4. Klimaatbeleid binnen de sector

Meerdere sectoren zijn volop bezig met het ontwikkelen van beleid voor de eigen sector of bedrijfskolom. In de meeste gevallen zijn het de brancheverenigingen die de kar trekken, in samenwerking met de Topconsortia voor Kennis en Innovatie.

Al deze beleidsnotities, plannen en routekaarten worden positief gewaardeerd door de managers en beleidsmakers, maar tegelijk is er ook kritiek. Ruim de helft van de ondervraagden vinden dat de plannen goed zijn, maar beter moeten (58%) en een op de vijf respondenten vindt de plannen onvoldoende.

Behalve de kritiek dat van te weinig ambitie sprake is, wordt gedacht dat waar wel van ambitie sprake is, de plannen nog te weinig realistisch zijn. Meer genuanceerd wordt gezegd dat de plannen zich te veel beperken tot de CO₂-uitstoot uit eigen schoorsteen (scope 1 emissies). Ook wordt gesteld dat plannen op veel grotere schaal uitgewerkt moeten worden.

Een respondent merkt op dat de aandacht voor natuur en milieu en biodiversiteit ontbreekt. Meermalen wordt de mobiliteit genoemd, waarvoor nog veel te weinig concreet beleid is ontwikkeld.

Kansen en koplopers

Ondanks de oproep dat plannen binnen de sector nog beter moeten, kan niet gezegd worden dat onder de bestuurders en beleidsmakers sprake is van een negatief sentiment, integendeel. Een overgrote meerderheid (86%) steunt het beleid dat binnen de sector ontwikkeld wordt en kan zich ook in dat beleid vinden.

Dat sprake is van een positieve grondhouding wordt bevestigd met de vrijwel unanieme keuze voor de stelling dat het klimaatbeleid van en voor de sector een kans is voor de eigen onderneming. Maar liefst 95 procent kiest voor deze stelling. Degenen die spreken van een bedreiging in plaats van een kans, noemen de onzekerheid die bestaat over de impact van beleid op de continuïteit van de bedrijfsactiviteiten als belangrijkste reden voor zorg.

De beslissers en beleidsmakers zijn ook eendrachtig in hun optimisme over de rol van hun eigen organisatie. Van de respondenten zegt 88 procent ‘voor de toekomst van onze onderneming willen we koploper zijn of zijn dat al’. Deze uitkomst zal niet representatief zijn voor het brede bedrijfsleven,

Hoe ziet u het klimaatbeleid voor uw sector, als kans of als bedreiging?

■ Kans ■ Bedreiging

Gemaakt met Localfocus

Bij veranderend beleid ontstaan koplopers, volgers en wellicht ook achterblijvers. Tot welke categorie behoort uw onderneming?

■ Wil koploper zijn of is dat al
 ■ Kiest ervoor om volger te zijn
 ■ Zal moeilijk kunnen volgen

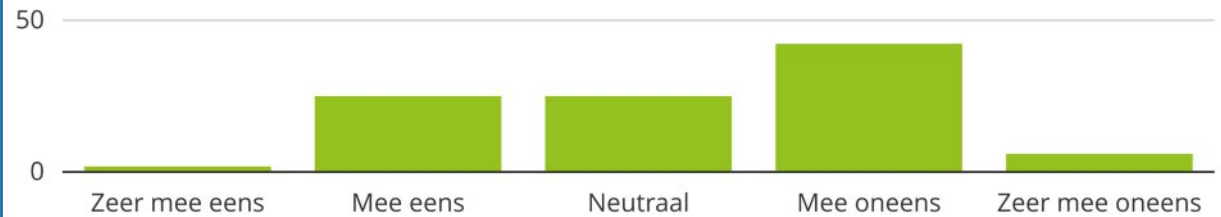

Gemaakt met Localfocus

maar het laat zien dat deelnemers aan de Strategie Summit Energie & Utilities een grote betrokkenheid hebben bij het onderwerp en dat zij daadkracht willen tonen. Mogelijk dat voor de toekomst geldt: een goed voorbeeld doet volgen.

Stelling

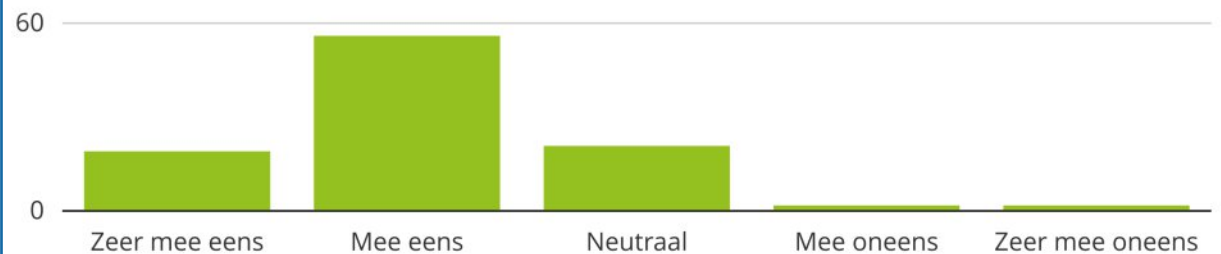
Belangrijke route is elektrificatie, maar daarvoor is mijn bedrijf en onze sector afhankelijk van het aanbod van hernieuwbare energie. Voorlopig blijft dat achter en onze sector wil niet de hoofdprijs betalen. Eerst meer hernieuwbare en betaalbare elektriciteit, dan pas elektrificeren

Gemaakt met Localfocus

Stelling

Het voortgezet middelbaar beroepsonderwijs is hevig aan modernisering toe en de vakgerichte beroepsopleiding moet terug in het onderwijs

Gemaakt met Localfocus

De energietransitie gaat vertragen

"Het is een maakbaarheidsprobleem.

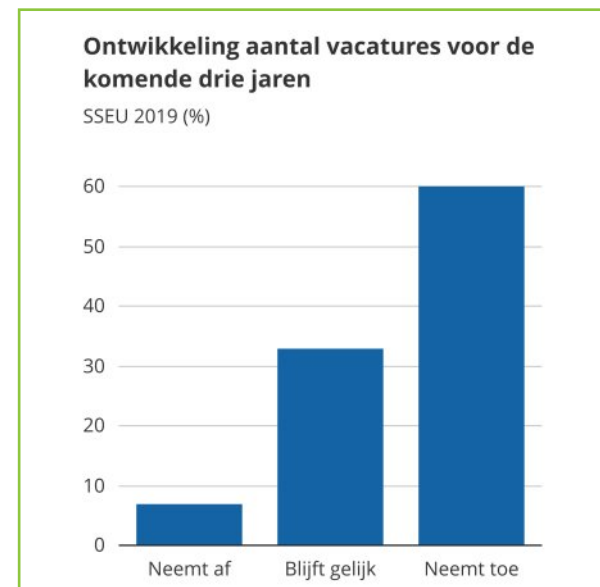
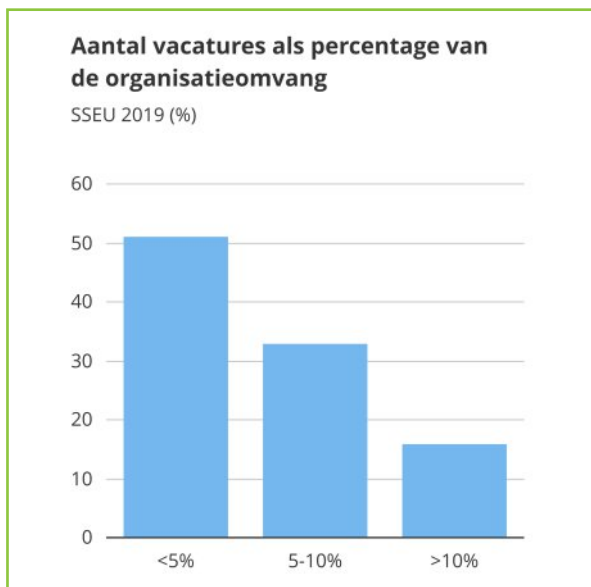
De omstandigheden op de arbeidsmarkt vormen het grootste risico voor het vertragen van de energietransitie"

5. De arbeidsmarkt

Voor de realisatie van de energietransitie zijn vele handen nodig. Door de financieel krappe jaren is veel denk- en mankracht verdwenen. De procesindustrie beschikt niet meer over de eigen stafafdeling voor procesoptimalisatie. De installatiesector komt technische talenten tekort en in de bouw ontbreken de handen voor de broodnodige versnelling.

Behalve structureel gebrek, zoals zichtbaar in de grafieken links, zal door de vergrijzing een hoop praktijkkennis verloren gaan. Terwijl de vraag alleen maar toe zal nemen. Een aantal bestuurders noemt dit de grootste blokkade voor de realisatie van de energietransitie. Een respondent geeft aan: "De omstandigheden op de arbeidsmarkt vormen het grootste risico voor het vertragen van de energietransitie. Het is maakbaarheidsprobleem." Met name in de bouwsector dreigt deze problematiek onderschat te worden.

Uitgedrukt als percentage van de organisatieomvang heeft ruim de helft (51%) tot 5 procent vacatures. Een derde (33%) heeft 5-10% en een op de zes (16%) heeft dan 10% van het aantal personeelsleden als vacatures openstaan.

Hoe probeert u personeelstekorten op te lossen?

SSEU 2019 (%)

Gemaakt met Localfocus

Welke gevolgen ondervindt uw onderneming van personeelstekort?

SSEU 2019 (%)

Gemaakt met Localfocus

Tekorten op de arbeidsmarkt vormen een belemmering voor de realisatie van de energietransitie. Toch zien de bestuurders en beleidsmakers mogelijkheden. Bijvoorbeeld door technische innovatie, industrialisatie en digitalisering. Maar ook door een actieve Human Capital Agenda, waar meerdere sectoren aan werken.

Gevolgen van personeelstekort

Omzetzerving is een direct gevolg van het tekort aan gekwalificeerd personeel. Vertraging in de uitvoering tot en met het niet aannemen van werk raakt de onderneming. Het gaat gepaard met verhoogde werkdruk, vermindering van kwaliteit, hogere kosten en toenemend ziekteverzuim. Bijkomend probleem dat genoemd wordt is dat ook voor inhuur en uitbesteding te weinig capaciteit beschikbaar is.

Intensiveren werving en selectie

De bestuurders en beleidsmakers proberen de arbeidsmarktproblematiek het hoofd te bieden op meerdere fronten. Meest genoemd is het intensiveren van werving en selectie van personeel (50%), direct gevolgd door optimalisatie van de bedrijfsprocessen (49%).

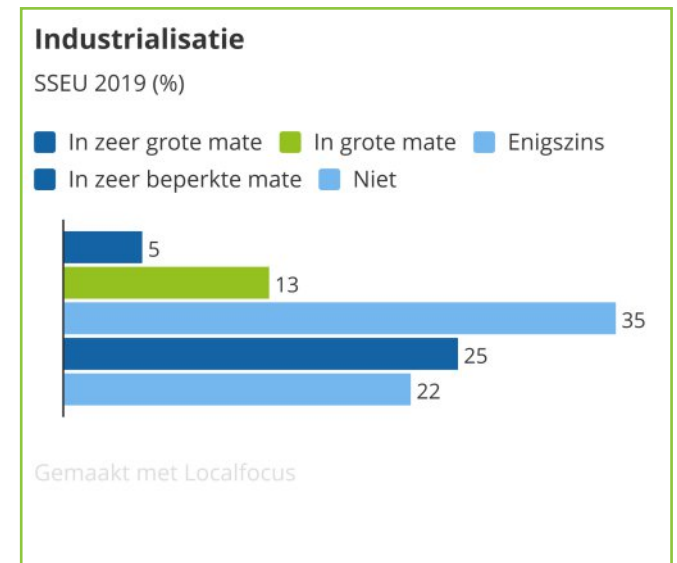
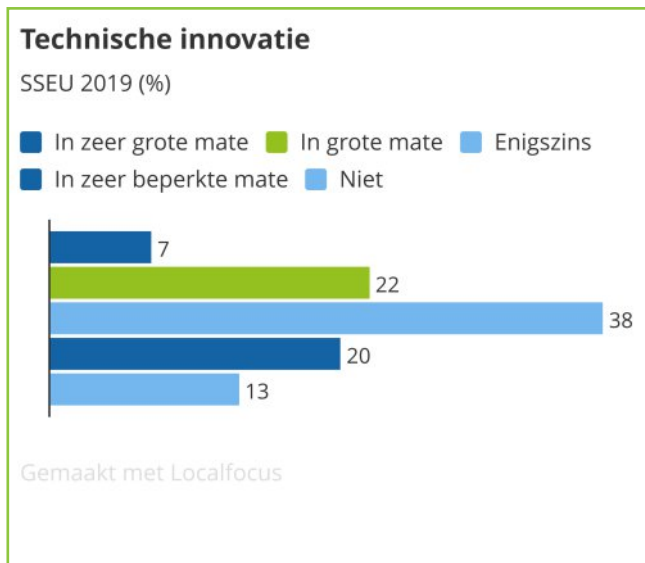
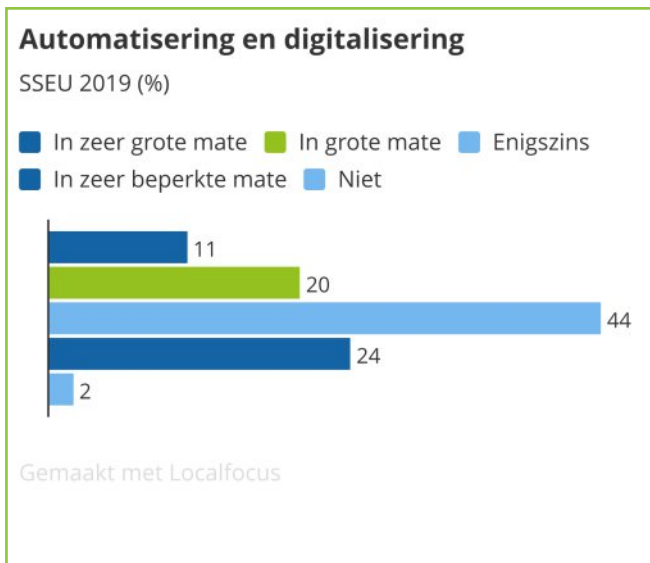

Maar er zijn meer kansen om te benutten. Samenwerking binnen de keten wordt veel genoemd (44%), net als meer uitbesteden aan leveranciers. Ook eigen opleidingstrajecten en een meer directe samenwerking met onderwijsinstellingen worden genoemd. Als alternatieven worden genoemd het verplaatsen van werk naar het buitenland en het verruimen van werktijden.

Innovatie, industrialisatie en digitalisering

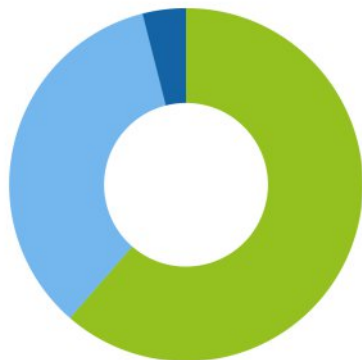
De mening van bestuurders loopt uiteen als het gaat om factoren die kunnen helpen voor de toekomstige 2-5 jaar het tekort aan gekwalificeerd personeel op te lossen en verschillen per sector. Automatisering en digitalisering wordt vaak genoemd als mogelijke oplossing, kort daarop gevolgd door technische innovatie. Verdere industrialisatie van processen is kansrijk voor bepaalde sectoren, zoals de bouw. Bij nieuwbouw en grootschalige renovatie van bestaande woningen is industrialisatie van het bouwproces een grote kans.

Onderstaande drie grafieken geven de verwachting weer in welke mate digitalisering, innovatie en industrialisatie voor de komende 2 tot 5 jaar kunnen helpen het tekort aan personeel op te lossen. Van de respondenten denkt 31 procent dat automatisering en digitalisering een grote bijdrage kunnen leveren. Voor technische innovatie is dat 29 procent, gevolgd door industrialisatie met 18 procent.

Hoe groot is het belang van innovatie, van bedrijfsprocessen, van organisatiemodellen, van productieprocessen, van grondstoffen en materialen, voor de continuïteit en winstgevendheid?

- Van groot tot zeer groot belang
- Belangrijk, maar niet het belangrijkste
- Voor ons bedrijfsmodel speelt innovatie geen rol

Gemaakt met Localfocus

“Innovatie is cruciaal voor de levensvatbaarheid van onze sector op de lange termijn”

6. Innovatie

Bij de realisatie van de energietransitie is innovatie een van de sleutelwoorden. Zeker voor de grote veranderingen die nodig zijn is innovatie een must. Elektrificatie van de industrie, waterstof als energiedrager en bouwsteen voor de chemische industrie, geothermie met warmtenetten; de routekaarten wijzen de richting, maar voor het toepassen van haalbare en betaalbare alternatieven is nog een lange weg te gaan.

Voor veel bestuurders en beleidsmakers uit de groep deelnemers aan de Strategie Summit Energie & Utilities is innovatie niet alleen een sleutelfactor voor de transitie in het algemeen, maar is innovatie ook cruciaal voor de eigen onderneming.

Voor meer dan de helft van de respondenten is innovatie van bijvoorbeeld bedrijfsprocessen, organisatiemodellen of productieprocessen voor de continuïteit en winstgevendheid van de onderneming van groot tot zeer groot belang (62%). Dat geldt ook voor de innovatie van grondstoffen en materialen, maar ook wetgeving en aanbestedingsregels. Voor ruim een derde is het belangrijk, maar niet het belangrijkste (35%).

Gevraagd is van welke technische innovaties ten behoeve van de energietransitie en CO2-reductie men de hoogste verwachting heeft. Warmtenetten, slimme elektriciteitsnetten met opslagfaciliteit en waterstof als energiedrager worden als meest kansrijk genoemd. Van nieuw te bouwen capaciteit kernenergie wil vooralsnog geen van de respondenten weten. Wel wordt door respondenten de lijst aangevuld met CCS en CCU, de optimalisatie van gebouwbeheer en versnelde elektrificatie van de mobiliteit.

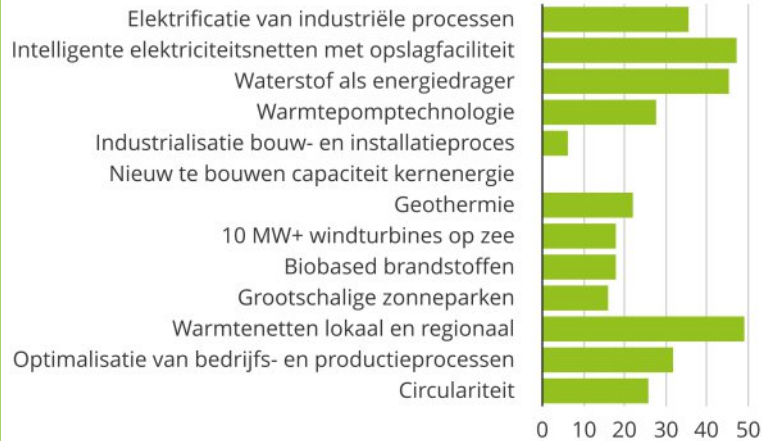
Behalve het kiezen van de innovaties waarvan men hoge verwachtingen heeft, is ook gevraagd aan te geven welke innovaties het moeilijkst te realiseren zijn. Deze zijn opgenomen in de twee grafieken op de volgende pagina.

Naast grote technische innovaties is, zoals eerder gezegd, meer mogelijk. Ketenintegratie en een betere samenwerking worden door een grote meerderheid van de bestuurders en beleidsmakers genoemd. Op de tweede plaats komt financiering; nieuwe financieringsmodellen en borgstellingen kunnen helpen om de transitie te versnellen. Maar ook het verbeteren van de politieke besluitvorming is nodig, volgens de respondenten.

Van welke innovaties heeft u voor de komende 5 jaar de hoogste verwachting?

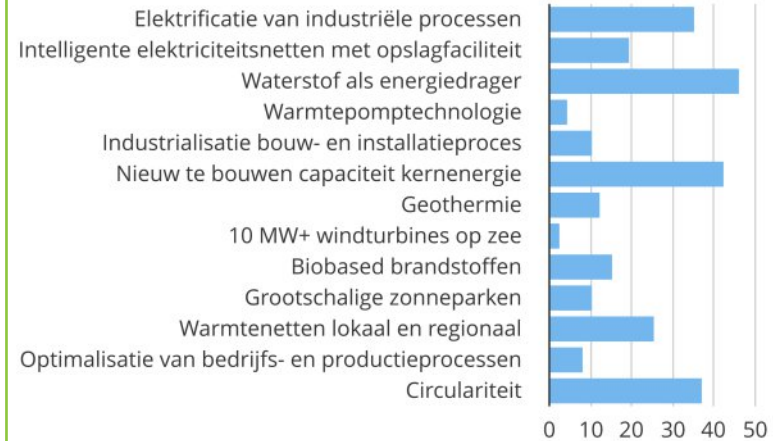
SSEU 2019 (%)

Gemaakt met Localfocus

En welke innovaties zijn naar uw mening het moeilijkst te realiseren?

SSEU 2019 (%)

Gemaakt met Localfocus

Op welke andere vlakken is innovatie mogelijk?

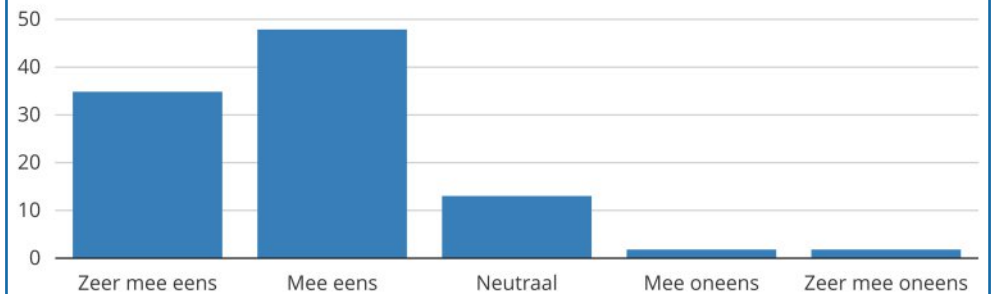
SSEU 2019 (%)

Gemaakt met Localfocus

Stelling

Het intensiveren van samenwerking binnen een productieketen biedt een enorm potentieel voor zowel efficiency verbetering en kostenreductie, als energiebesparing en CO2-reductie

Gemaakt met Localfocus

'Wij zien in de resultaten van het onderzoek dat de problemen als gevolg van de arbeidskrachte worden onderschat.

We roepen de sector op om hier de handen in een te slaan en te zoeken naar andere vormen van samenwerken, andere manieren van contracteren en meer ruimte creëren voor innovatie."

Jan Schipper - A. Hak

"Wat mij betreft had het proces andersom gemoeten. Eerst de politieke keuzes om kaders te scheppen waarmee de tafels aan de gang hadden kunnen gaan.

Dan had de markt de ruimte gehad om zelf initiatief te ontplooiën waarmee de kaders ingevuld worden."

Petrus Postma - BLOC

"Het Klimaatakkoord was bedoeld als breed maatschappelijk gedragen akkoord, nu ligt er een kabinetsakkoord.

Ik vind dat jammer en een gemiste kans.

Marcel Galjee - Nouryon

7. Conclusies

Op de vooravond van het langverwachte Klimaatakkoord zijn deelnemers aan de jaarlijkse Strategie Summit Energie & Utilities gevraagd hun visie te geven op de komende 2-5 jaar, als het gaat om de realisatie van de energietransitie. Na anderhalf jaar praten aan de klimaattafels is de politiek aan zet om de kaders te bepalen. Tegelijk is het aan bedrijvig Nederland om plannen om te zetten in actie.

Onder de bestuurders en beleidsmakers die hun visie gaven voor dit onderzoek is sprake van een groot draagvlak voor toekomstig beleid en daadkracht als het om de energietransitie gaat. De groep respondenten op de enquête 'Realisatie van de energietransitie' zien de transitie als een kans voor de eigen onderneming en de sector en hebben het eigen klimaatbeleid hoog in het vaandel. Het overgrote deel rekent zichzelf tot de koplopers. Het zijn typisch bedrijven en instellingen voor wie klimaatverandering en daaruit voortvloeiend beleid van grote tot zeer grote invloed is op de ondernemingsstrategie.

Maar voor het realiseren van de doelen voor de energietransitie staat ondernemend Nederland niet op zichzelf. De verwevenheid van in Nederland gevestigde bedrijven op het internationale speelveld is groot. Ook zijn er veel bedrijven en instellingen die niet de omvang of invloed hebben om aan de klimaattafels aan de knoppen te draaien. Daarmee is de uitkomst van het onderzoek niet representatief voor ons land als geheel. Maar juist door de betrokkenheid van de koplopers bij klimaatbeleid en de invloed die zij ervaren van klimaatverandering op hun lange termijn strategie, kunnen we leren van deze bestuurders en beleidsmakers.

Want naast betrokkenheid, draagvlak en daadkracht is ook sprake van kritiek, vooral op punten waar ondernemingen verder willen, maar daarin beperkt worden. Met stip op één staat de roep om een standvastig, langjarig overheidsbeleid, waar een lange termijn strategie op de bouwen is. Maar ook de roep om verbetering van het beleid voor innovatie is groot, om benodigde nieuwe technieken een kans te geven zich te ontwikkelen. En niet in het minst blijken de koplopers een marktbrede CO₂-beprijzing voor alle sectoren, in EU-verband, een overweging te vinden voor het versnellen van de energietransitie. Met precies deze punten kan het kabinet aan de gang.

Op het niveau van sectoren en individuele bedrijven zijn ook belemmeringen te noemen die een directe impact hebben. De belangrijkste bedreiging voor de realisatie van de energietransitie is de situatie op de arbeidsmarkt. Met de structurele krapte en een verwachte toename daarvan is per-

soneelstekort een vertragende factor. Dit probleem overstijgt individuele bedrijven; een groeiende vraag vanuit de markt die niet beantwoord kan worden blokkeert de transitie.

Ook innovatie, een van de meest genoemde onderwerpen in relatie tot de energietransitie, kan bij onvoldoende stimulering een factor voor vertraging vormen. Oplossingen voor dit soort problemen worden in meerdere richtingen gezocht, maar ook hier zijn individuele bedrijven of een sector niet altijd bij machte verbetering af te dwingen.

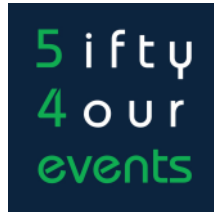
Daarvoor is een krachtig overheidsbeleid nodig, met heldere keuzes die de onderhandelingen aan de klimaattafels weerspiegelen. Niet voor niets dat sommige bestuurders het Klimaatakkoord als een tussenstation zien van politieke afweging. Waarna verder gegaan moet worden met concretisering. Kort gezegd: de plannen zijn goed, maar om tot resultaten te komen moet het beter.

Partners

A. Hak is een familiebedrijf met 55 jaar ervaring in de aanleg van ondergrondse infrastructuur voor transport en distributie van olie en gas, water en elektriciteit. Ervaring die we ook al jaren inzetten op het gebied van duurzame energie.

accelerating energy transition

54events organiseert beurzen en congressen met als doel om de energietransitie en verduurzaming in alle sectoren in Nederland te helpen versnellen.

Wij brengen vraag en aanbod met elkaar in contact en bieden jaarlijks een podium aan zo'n 600 bedrijven en instellingen waaronder vele startups.

Wij zijn specialist in het organiseren van kennisdeling en het activeren van netwerken. Met onze thematische nieuwsbrieven bereiken wij ruim 110.000 lezers en jaarlijks ontvangen wij zo'n 25.000 professionals tijdens onze events.'

54events is lid van de NVDE en vriend van Nudge.

54events.nl

energievakbeurs.nl

ecomobiel.nl

prefabbeurs.nl

industrialheatandpower.nl

renovatiebeurs.nl

monumentenbeurs.nl

